

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83455,Tokarski-Julian.html>
2022-09-30, 08:45

Tokarski Julian

TOKARSKI Julian (29 III 1883, Stanisławów – 17 X 1961, Kraków), geolog, mineralog i petrograf, gleboznawca. Syn Stanisława, inspektora szkolnego, i Wandy z Nadachowskich. Ojciec Adama – geologa i profesora AGH; dziad Antoniego – geologa, profesora Instytutu Nauk Geologicznych PAN.

Do gimnazjum uczęszczał w Brodach, a później w Stryju (matura 1901). Następnie podjął studia na Uniw. Lwowskim wybierając głównie przyrodoznawstwo, a zwłaszcza mineralogię i petrografię. Na sylwetkę twórczą studenta duży wpływ mieli zwłaszcza Emil Dunikowski i R. Zuber oraz Józef Nusbaum i B. Dybowski. Doktorat uzyskał w 1905 na podstawie rozprawy *O diamentach marmaroskich*. W t.r. uzyskał uprawnienia nauczycielskie szkół średnich z przedmiotów przyrodniczych oraz fizyki i matematyki. Do 1918 był nauczycielem gimnazjów we Lwowie i Stanisławowie. Studia uzupełniające odbył w uniw. w Wiedniu (u F. Beckego, 1912–13). Habilitację w Uniw. Lwowskim uzyskał w 1914 na podstawie rozprawy *Lakkolit z Cerro de Caucheula w Argentynie*, po której otrzymał docenturę tej uczelni. Profesor nadzwyczajny tamże od 1919 przy Katedrze Mineralogii i Petrografii E. Dunikowskiego (do 1920). Następnie do 1935 profesor zwyczajny Katedry Geologii i Mineralogii Politechniki Lwowskiej, ale i opiekun katedry uniwersyteckiej. Praktycznie kierował jednym zespołem współpracowników, w latach 1935–39 tylko na uniwersytecie. W czasie okupacji sowieckiej pozostawał tamże, z uzyskanym stopniem doktora nauk. Podczas okupacji niemieckiej w komórce lwowskiej Amt für Bodenforschung, pod koniec wojny w Jaśle. Od 1945 na UJ w Krakowie: zastępczo kierownik katedr geologii oraz mineralogii i petrografii (do 1947), następnie kierownik Katedry Gleboznawstwa (do 1953 w wydz. rolniczym UJ, później do 1960 w WSR) oraz Katedry Mineralogii i Petrografii AGH (1947–61), a w latach 1957–61 także Pracowni Gleboznawczej PAN. Uczniami T. w AGH byli

m.in. Andrzej Oberc, Włodzimierz Parachoniak i Andrzej Manecki.

Szerokie spektrum badawcze T. obejmowało zagadnienia krystalografii i mineralogii, rentgenografii, petrografii (wszystkich typów skał) oraz geochemii, a także geologii złożowej. Gleboznawstwo traktował głównie jako kierunek rozpoznania produktów wietrzenia skał, co nie było dobrze odbierane w środowisku. Jego systematyka gleb, oparta na analizach termicznych próbek, była jednak praktycznie przydatna.

W badaniach T. interesował się głównie obszarem Karpat (z Tatrami), Podolem oraz Wołyniem, rzadziej Niżem Polskim (np. kryształy gipsu z Dobrzenia) i osobliwościami mineralnymi z innych krajów (np. z Gór Sichota-Alin z rosyjskiego Dalekiego Wschodu; pokłósie wyprawy odbytej z E. Dunikowskim, E. Romerem i J. Nowakiem). Podejmował zagadnienia geologiczno-złożowe, m.in. dotyczące fosforytów z Niezwisk na Podolu oraz rud manganu w Górach Czywczyńskich w Karpatach. Mając wsparcie prezydenta I. Mościckiego – mimo kryzysu gospodarczego – uzyskał znaczne środki na badanie fosforytów podolskich oraz rud manganu w Karpatach. Wyniki badań zawarł w kilku publikacjach, w tym: *Zagadnienia fosforytów niezwickich* (1931). W ówczesnych warunkach badane pokłady kopaliny nie były opłacalne przemysłowo.

W rozpoznaniu nad rudami manganu z okolic Czywczyna uczestniczyli Marian Kamieński, Z. Pazdro, K. Smulikowski i Maria Turnau. Zamknięto je obszerną rozprawą *Pasmo Gór Czywczyńskich. Studium petrograficzno-geologiczne* (1934). Stanowiła ona najwnikliwsze opracowanie tej części Karpat. Złoże okazało się przemysłowo nieopłacalne, choć okupanci niemieccy w 1943 podjęli próbę jego eksploatacji.

Następstwem studiów T. w Wiedniu było zainteresowanie genezą skał krystalicznych Tatr. Rozpoczął je artykułem *Rozbiory chemiczne krystalicznych skał tatrzańskich i wołyńskich w projekcji Beckego* (1915). W okresie międzywojennym do studiów tych skał – zwłaszcza granitów – włączyli się inni współpracownicy T. Ustalono wówczas, iż

granit ten ma odmienny skład mineralny od uznanych za klasyczne i zaproponowano nazwę „tatrýt” (nie utrzymała się). T. podjął interesującą sprawę pierwiastków żelaza i magnezu w trzonie krystalicznym Tatr. Wyniki ujął w artykułach: *Izofemy w granicie tatrzańskim* (1929), *Izofemy tatrytu* (1945) i in. Stanowiły one inspirację do poznania wewnętrznego zróżnicowania górotworu, a pośrednio także do studiów porównawczych prowadzonych w skałach magmowych na Wołyniu, co dokumentował kilkoma publikacjami.

Niemal od zarania swej działalności naukowej T. interesował się genezą czwartorzędowych glin zw. lessami, zwłaszcza na Podolu. Wyniki tych badań podsumował w *Studium nad lessem podolskim* (1935–38), w którym dał także wyraz ich znaczenia jako produktu wyjściowego urodzajnych gleb.

W okresie powojennym T. zajmował się głównie gleboznawstwem, wypracowując metody klasyfikacji gleb. Ogłosił m.in. *Principles of the termal analysis of soil* (1951), *Technika przeróbki tufów wulkanicznych* (1951), *Zasady klasyfikacji gleb* (1957), *Nowoczesne metody badań minerałów glebowych* (1958).

Podręcznik T. z 1928 *Petrografia ze szczególnym uwzględnieniem ziem polskich* jest zarazem próbą syntezy dokonań badawczych autora. Inne książki, np. *Przez Syberię, Mandżurię i Japonię do brzegów Oceanu Spokojnego* (1911) oraz *Gleba i jej życie* – prezentują talent popularyzatorski autora (także dokumentowany artykułami we „Wszechświecie” i innych czasopismach). Nie stronił od artykułów polemicznych.

Członek PAU (1932) i PAN (1952 – tytułarny, 1957 – rzeczywisty). Patron ulicy na Czarnej Wsi w Krakowie.

Śródka.

M. Kamieński: *Julian Tokarski. Badacz i wychowawca (1883–1961)*, „Roczniki Polskiego Towarzystwa Geologicznego”, t. 32, 1962, s. 645–649; A. Dobrzański: *Julian Tokarski (1883–1961)*, „Roczniki Nauk Rolniczych”, seria A, t.

88, 1963, s. 1-5; A. Oberc: *Profesor dr Julian Tokarski, wychowawcza młodzieży, pedagog i uczony*, „Zeszyty Naukowe AGH. Geologia”, z. 6, 1965, s. 181-189; K. Smulikowski, *Droga po kamieniach. Wspomnienia*, Warszawa 1994; A. Manecki: *Alfabet wspomnień o ludziach nauki i wydarzeniach lat minionych*, Kraków 2015.

Zbigniew Wójcik

[Poprzedni](#)
[Następny](#)